

Ajornartoornermi qitornat imatut ikorfartussavat

Ajornartoornermi qitornat imatut ikorfartussavat

Nunarsuarmi tamarmi pissutsit allanngussagaluarpata ajorninngorlutik, taava isumassarsiatsialaavoq sapinngisamik ulluinnarni inuunerup meeqqanut inersimasunullu toqqissisimanartuunissaa eqqumaffigissallugu. Ajornartoornermi uagut ulluinnarni inuunerput allanngorluinnarsinnaavoq, piffissallu ilaani qulartoqartarsinnaallunilu toqqissisimananngitsoqartarsinnaavoq.

Qitornavit oqaloqatiginerini ukiui eqqumaffigikkit, oqaloqatigiinnerup ukiuinut tulluartuunissaa eqqarsaatigalugu. Ajunngilluinnarpoq meeqqavit oqaluttuunissaa illit/inersimasut aammattaaq ilaannikkut aarlerisinnaasaravit/-ramik, kisianni maluginiaruk qitornavit akisussaaffigissanngimmagu illit toqqissisimalernissat. Tamatuminnga inersimasup allap ikiussavaatit.

Aajuku pisutsit qanoq iliuuseqarfiginissaanut siunnersuutitsialaat, aamma illit qitornavillu sapinngisamik allanngujuissuseqartumik toqqissisimanartumillu inuunissassinik qulakkeerinnissinnaasut.

Imarisai

- 5 Qitornavit pissusilersornera maluginiartaruk (aamma illit pissusit)
- 6 Ulluinnarmik toqqissisimatitsisumik sinaakkutalimmik pilersitsigit
- 7 Ullut tamaasa nutaarsiassat saqqummertartut killilersukkit
- 8 Paasissutissiinerit eqqunngitsuunerisa paasinissaat ilikkaruk
- 10 Ataatsimuussusermik misigisimaneq pitsanngorsaaqataaffigiuk
- 12 Tarnikkut peqqissutsit paariuk
- 15 Qitornatit peqatigalugit pilersaaruserit

Qitornavit pissusilersornera maluginiartaruk (aamma illit pissusit)

Meeqqat amerlanertigut nutaarsiassat ilaat tusaasarpaat inersimasullu pissusilersornerat aamma oqallinnerat takusarlugit, meeqqat namminneq immaqa paasinngisaminnik. Taamaattumik isumatusaarnersuaq qitornavit pissusilersornera immikkut maluginiartarnissaa. Qitornavit pissusilersornera allanngorpat imaassinnaavoq qitornat annilaangasoq imaluunniit aarlerisoq, iluamilli oqaatigisinnaanagu. Inersimasoq toqqissisimanartoq pisariaqartippaat, taanna misigisaannik paasinnissinnaallunilu oqallisigalugit qaangiiniartitsisinnaavoq.

Apersoruk qitornat qanoq innersoq, imaluunniit apersoruk arlaannik tusaasaqarsimanersoq toqqissisimalersitsinngitsunik. Piffissaqarfigilluarlugu oqaloqatiginissaa isumagissavat aamma meeqqat misigisai akueralugit, meeraq itigartinneqartutut misiginnginniassammat. Ajunngilaq arlaat ersinartutut ajornartutulluunniit misigisaqarfigigaanni. Aammattaaq ajunngilaq uagut inersimasutut aaqqiissutissaqanngikkaangatta imaluunniit akissutissaqanngikkaangatta, pitsaasumik qitornatta oqaloqatiginissaat qununata ingerlassinnaagutsigu pingaarneruvoq.

Meeqqat tamarmik eqqaminni angajoqqaannginnerat maluginiartarnissaa isumassarsiatsialaavoq, taamaappat inersimasumik allamik toqqissisimanartumik pisariaqartitsipput. Meeqqat inuusuttullu innarluutillit aammattaaq toqqissisimanermik pisariaqartitsisinnaapput, taakku meeqqanit allanit pissutsit allat pillugit immikkut ersilersinnaasarmata imaluunniit aarlerilersinnaasarmata. Pingaarnerpaaq tassaavoq inersimasumik toqqissisimanartumik oqaloqatiginissinnaanissaat aamma tusarnaarlunilu misigisaannik akuerinnittussamik. Imaassinnaasoq meeqqat inersimasuni toqqissisimanartitaat illiusoq.

Ulluinnarmik toqqissisimatitsisumik sinaakkutalimmik pilersitsigit

Sinaakkutit sungiusimanartut ileqqoralugit meeqqanut inersimasunullu toqqissisimanermik allannguissusermillu misiginissamut iluaqutaasarput. Nunarsuaq maanna toqqissisimananngippat, taava ulluinnarni sungiusimallugit ileqquliutat annikitsunnguit aamma pitsaasut attatiinnartakkit. Soorlu nereqatigiinnerusinnaapput, ilinniagassanik suliaqarneq, uagut ullut tamaasa immitsinnut pisariaqartitagut oqaloqatigiissutigalugit, 'suut ullumi tusarpakka/misigaakka' paasiniarlugit.

Meeqqat piumaffigikkitt illup iluani suliassanut ikiuinissaannik, aamma ikiuiniarneranni nersualaartakkit, imaluunniit nersuualarlugit pitsaasumik suliaqaraangata. Tamakku meeqqat toqqissisimanissaannut peqataasarput, ikiuigaangata misigigaangamillu inersimasut takusinnaagaatik.

Siunnersuutitsialaat

Qaqqamut
pisuttuaqatigikkitt imaluunniit
Aanaa aamma Aataamut
pulaaqatigalugit. Illit aamma
qitornavit peqqissusianut
iluarisimaarnissamullu
pingaartuuvoq aneernissaq
timillu aalatilaarnissaa.

Ullut tamaasa nutaarsiassat saqqummertartut killilersukkit

Ajornanngitsumik inuit kikkut tamarmik attaveqaqatigiittarfiini misissuiinnalertoornartarpoq nal. akunnerpassuini issiaannarluni nutaarsiassanik aamma inuit attaveqaqatigiittarfiini atuarluni, ingammik piffissami nalorninartorsiorfiusumi imaluunniit inuunermi allanngorluinnarfiusumi. Pingaartuuvoq ilisimasaqarnissaq, kisianni nutaarsiassat aamma inuit attaveqaqatigiittarfiini nutaarsiassat amerlanertigut aaqqiagiinngilernissamik qitiutitsisut pitsaanngitsumik aallaaveqartarput. Taamaattumik eqqarsariartaatsitigut pikkunartorsioertitsisinnaapput tamakku ingasattumik atuartuaraanni. Taamaammat ilisimajuk, qanoq nutaarsiassaqaarfiit atornissaat aamma qanoq sivilisutigisumik atuartarnissaat.

Assersuutigalugu ullup ingerlanerani piffissani marlunni aaliangersimasumik killilersukkani nutaarsiassat takusarnissaat toqqaruk. Isumassarsiatsialaavoq iterninni nutaarsiassanik atuartannginnissaq, qaratsat periarfissiguk ullormi nutaami aallartilluarnissaanut. Aammattaaq isumatusaarnerunngilaq sinililinningsiarnermi nutaarsiassanik atuartarneq, illit qaratsavit eqqissinissaa ajornakusuulersinnaavoq aamma unnuaq naallugu nutaarsiassat pillugit eqqarsaateqaruusaarnermik kinguneqarsinnaavoq.

Qitornavit piffissami aalajangersimasumi skærmip saavaniinnissaa isumaqatigiissutiguk, taamaalilluni qitornat nutaarsiassat pillugit eqqarsaateqarusaannginniassammat. Aamma ajornanngippat ataatsimoorlusi nutaarsiassamik pitsaasumik ullormut ataasiarluni tusarnissaq ugartorneqarsinnaavoq, taamatut ataatsimoorluta silarsuup aamma pitsaasoqarnera puigunnginniassagatsigu, piffissallu pitsaasut takkuteqqinnissaannut sulii neriuuteqarluta.

4

Paasissutissiinerit eqqunngitsuunerisa paasinissaat ilikkaruk

Ilisimareersimassavat internetikkut atuakkat tamaasa upperineqannginnissaat. Piffissami ajornartorsiorfiusumi paasissutissiinerit eqqunngitsut aamma "fake news" pilertornerpaamik siaruartarput. Silassorissusermik (AI-mik) ilaat suliaasarput, internetikkut robot-it atorlugit pilertornerpaamik siaruartarput. Allat inunnit piaaraluni suliarineqartarput, inunnik paatsiveerutsitserusuttunit imaluunniit oqaloqatigiinnissamik aamma aaqqiissuteqarnissamik kissaateqanngitsunit. Aamma nammineerluta paasissutissanik eqqunngitsunik siaruaasinnaavuguttaaq, tassa paasinngikkutsigu ilisimasat eqqunngitsuusut.

Eqqunngitsunik paasissutissiinerit tassaapput paasissutissat eqqunngitsut nammineq imaluunniit arlaata ilisarisimasap siaruartertuugai, pissutigalugu paasissutissat kukkusuunerat/eqqunngitsuunerat namminneq ilisimannginnamikku.

Eqqunngitsumik paasititsinerit (fake news) tassaapput nutaarsiassat piaaraluni siaruarterneqartut, toqqissisimatitsinnginnissamik kinguneqartut, tusatsiakkat eqqunngitsut, inunnik assigiinngisitsinissamik aamma avissaartuunnissamik imaluunniit uumissuilernissamik kinguneqartitserusuttunit.

Illit imminut, qitornat aamma avatangiisit illersorsinnaavatit apeqqutinik tulluuttunik imminut aperinikkut internetimi atuakkatit pillugit:

- **Kiap** allataraa?
- **Sumit** pissarsiaava, sumit saqqummersitaava (KNR, BBC, Facebook, TikTok..)?
- **Sumit** pisuua? (Pisortanit, profil-ilimit ilisarisimanngisamit, tusagassiortunit, Afrikami "akkammit" pisuujusumit, UNICEF.)
- **Qanga** saqqummersinneqarpa? (Nutaajuguni, taava taanna ilaannakunngorlugu ataatsimut saqqummiussamit pisuusimassaaq...)
- Nittartagaq innersuussaq **piviusuunerpa**, e-mail-adressia eqqumiippasippa?
- **Eqqarsaatigilluaruk** paasissutissaq taanna sooq siaruarniarnerit pillugu, najukkami inuiaqatigiinni iluaqutaassava, saqqummiussaq pingaarneq pingaartuua, paasissutissaq kinguneqarluartussaava imaluunniit ajorpa..?

Aammattaaq qitornat internetimi paasissutissarpassuarnik misissuisinnaanerani ikioruk. Ataatsimoorlusi paasissutissat eqqunngitsut pillugit assersuutit pissarsiarisinnaavasi, oqaloqatigiissutigalugillu paasissutissarsiffiit/soqutigisaqatigiiffiit sorliit naatsorsuutigineqarsinnaanersut. Soorlu assersuutigalugu paasissutissat politiinit, peqqinnissaqarfimmit, imaluunniit NGO-nit, soorlu MIO-mit imaluunniit UNICEF-imit. Isumassarsiatsialaavorli misissortarnissaat, tassami inuit ilaat piaaralutik paasissutissanik, soorlu politiineersuusutut isikkulinnik saqqummiussaqaqtarsinnaammata, tassaasunilli paasissutissat eqqunngitsuusut. Politiit soorlu assersuutigalugu gmail atornaviannigilaat, taamaattumik takusinnaavat salloqittaataasoq. Imaluunniit politiit najukkami nittartagaat imaluunniit Facebookimi quppernerat takusinnaavat paasissutissaq aammattaaq taakkunani allassimanersoq misissorlugu.

5

Ataatsimuussusermik misigisimaneq pitsanngorsaaqataaffigiuk

Piffissat aaqqiagiinngiffiusut amerlanertigut pigiliutiinnakkamik isummanik, inunnik pitsaanngitsumik isummerfigalugit naqissusiinermik aamma kamannermik kinguneqarajuttarput. Nunanut allanut aamma inunnut allanut taamatut kinguneqarsinnaasarput. Qanorluunniit pisoqarpat, tamanna tarnikkut pitsaanngitsumik sunniuteqartarpoq, aamma ajornartoorfiup ulluinnarni inuunermi qanoq iliuuseqarfiginissaanut sunniuteqartarluni.

Taamaattumik maluginiartaruk illit pisut imaluunniit inuit pillugit attaveqaqateqartarnerit qanoq innersoq, tamanna pisumut akisussaasuusinnaammat. Ingammik qitornannut.

Qitornavut uumissuineramik oqaluttarnermik, race tunngavigalugu immikkoortitsineramik aamma isummanik pigiliutiinnakkanik, taamatut inoqatinut oqaluttarnerup nalinginnaasuuneranik ilikkartittoorsinnaavagut, meeqqat namminneq pisuni allani taamatut pissusilersorsinnaalertarlutik, namminerminnut, innuttaaqatinut aamma uagut inuiaqatigiiusunut ajoqutaasumik.

Ussernartorsiortoqarluarsinnaavoq inuk imaluunniit nuna alla *ajortuunerarlugu*, *niaqulaartuunerarlugu* imaluunniit allatut eqqaallugu nammineq saassunneqartutut misigigaanni. Taamaakkaluartoq isumatusaartumik eqqaamaneqarsinnaavoq nunami allami inuit tamarmik ajortuunngimmata aaqqiagiinnginnissamillu kissaateqartuunngimmata. Tamatumunnga taarsiullugu meeqqat oqaloqatigineqarsinnaapput inuk taanna imaluunniit nunami uani pitsaanngitsunik aalajangiisoqartarmat, imaluunniit uagut nunarput kulturerpullu paasisimasaqarfiginngikkaat, taamaattumillu taamaaliortut uagut eqqunngitsutut isumaqarfigisatsinnik.

Uagutsinnut tamatsinnut ajornarsinnaavoq, kisianni tamatuma maluginiartarnissaat sungiusaruk illillu attaveqatigiittarfinni akueriuk aammattaaq pitsaasumik immitsinnut paarisinnaagatta.

Tarnikkut peqqissutsit paariuk

Inersimasunut ajornakusoorsinnaasarpog pisuni aaqqiagiinngiffiusuni pissutsillu nalinginnaasuumik ingerlannginneranni pissusissamisoornerusumik periarfissarsiorsinnaaneq. Nutaarsiassarpassuaqarnera naammatsinnarsinnaasarpog, aammattaaq sunnertittoqarsinnaavoq nammineq, ilaquttat siunissarlu pillugit aarlerilersinnaallunilu annilaangalersinnaalluni. Taamatut qisuariarneq pissusissamisuuginnarpog nalinginnaasuullunilu.

Illit tarnikkut peqqissutsit paariniarlugu imaaliorsinnaavutit:

Anersaartorluarnissamut sungiusartoqarsinnaavoq.

Assatit naannut tutsillugit anersaartorninni maluginiassavat ilummoortarnerit aamma silammoortarnerit, imminullu maluginiartarlutit. Arriitsumik itisuumik sorlukkut ilummut anersaartorit, arriitsumillu qanikkut silammut aniatittarlugu. Sungiusagassaq tamanna tallimariarlugu uteqattaarneqassaaq.

Misigisat pappiaqqamut allaguk: Allaguk, soorlu assersuutigalugu oqaaseqatigiit aallartikkit *"maannakkorpiaq misigivunga..."*. Allatut aamma iliorsinnaavutit, misigisat titartarsinnaavat, tamanna eqqissisitsissaaq illillu eqqissiimissallutit. Eqqarsaaterpassuavit "aaqqissuunnissaannut" tamanna iluaqutaasarpq.

Imminut pitsaasumik pisarit.

Killormorluinnaq kinguneqarsinnaasarpq imminut nuannaartuaannarnissamut suullu tamaasa aqussinnaanissaanut piumasaqarpallaartaraanni. Taamaattumik isumassarsiatsialaavoq maannakkorpiaq misigisat misiginissaanut inissaqartinnissaanik kinguneqarnerlunngitsumik. Soorlu assersuutigalugu imminut oqarfigisoqarsinnaavoq:

*"Aarlerivunga aamma annilaangavunga, kisianni tamanna imatut isumaqanngilaq uanga pisoq iliuuseqarfigisinnaanngikkiga",
"piffissaq ajornartuusimavoq, kisianni aarlerinermik misigisaqarneq ajunngilaq/taamaattussaavoq".*

Eqqaamasat nuannersut eqqarsaatigikkit, ullorlu oqimaakkaangat iluaqutaassaaq qitornatit peqatigalugit, eqqaamassavasi pisimasut nuannersut eqqartornissaanut.

Inersimasoq alla tatigisat oqaloqatigiuk. Illit sinnerlutit pisunik aaqqiissuteqartariaqanngillat, kisianni amerlasuutigut iluaqutaasarpq pisoq pillugu oqaloqateqarneq, minnerunngitsumillu misigisanik ilinniilersunik oqaasinngineq. Aammattaaq iluaqutaasarpq eqqarsaatit "aaqqissornissaanut", ajornanngippallu pisoq pillugu qitornassinnik qanoq pitsaasumik toqqissisimanartumillu oqaloqatiginninnissaaq pilersaarusiornissaanut.

Kinaanerit paasitinngikkaluarlugu akeqanngitsumik ulloq unnuarlu Tusaannga 801180-mut sianerfigisinnaavat, 1899-mut sms-ersinnaavutit aamma nittartakkakut www.tusaannga.gl-kkut siunnersuisumik chat-eqateqarsinnaavutit.

Timit aalatiguk. Timip aalatittarnera misigisat pitsaasumik qisuariarfiginissaanut aammattaaq kinguneqarsinnaasarpog. Pinngortitami pisuttuutarit, erinaq nuannarisat tusarnaajutigalugu qitittarit, ikinngutitit peqatigalugit timersortarit, qimmitit takuniakkit. Ullut tamaasa timip aalatittarnera tarnikkut peqqissutsinnut iluaqutaasarpog, sinilluarnerusassaattillu.

Aanngajaarniutitortarnissaq pinngitsoortiguk.

Allatut periusissat peqqinnarnerusut toqqartakkit. Imigassartortarnerup misigisat nuanninngitsut nipaallisinnagit sakkortunerulersissinnaavai. Tamatuma saniatigut maluginiartassavat qitornannik toqqissisimannginnerulersitsinerlutit. Imigassartornerup kinguneranik misigisavit periutsivillu nakkutiginissaat ajornartinnerulersinnaavatit, tamatuma kinguneranik kamaammernermik imaluunniit naleqqutinngitsumik iliuuseqartoqarsinnaalluni.

Illit qitornatit ilittulli aarleritigippata, taava inersimasut qaniginerpaasat aalakoorpata sulii aarlerinerulernerannik kinguneqassaaq.

Qitornatit peqatigalugit pilersaaruserit

Ilinnut qitornannullu toqqissisimanermik aamma aqutsisinnaanermik misigisaqartitsissaaq, ilissi arlaannik assigiinngitsunik aaqqiagiinnginnermi pisoqassagaluarpat ataatsimoorlusi qanoq iliorsinnaanersi oqaloqatigiissutigisimagussiuk. Eqqaamallugu illit tamanna akisussaaffigigakku, qitornaviunngitsoq. Kisianni qitornavit peqataatinnerisigut qitornannut toqqissisimanerulersitsissaaq arlaannik pisoqassagaluarpat qanoq iliorsinnaanissinnik ilisimasaqarunik. Isumassarsiatsialaavoq ilaqutariittut upalungaarsimanissamut ilissinnut tulluurtumik annikitsumik pilersaaruserisaaq.

Taamaammat pingaartuuvoq tamanna pillugu eqqissisimanissaaq, assersuutigalugu qitornat oqarfigissallugit imaassinnaasoq upalungaarsimanissamut pilersaarut piviusunngortinnissaa pisariaqalissanngitsoq, kisianni ilaqutariit tamarmik ilisimasaannik pilersaaruteqarnissaaq pitsaasuusoq. Meeqqat ajornanngippat upalungaarsimanissamut pilersaarut titartarlugu ikiuisinnaapput. Sapinngisamik siunnersuutit taakku arfineq-marluk malissigut, ajornartoornermi immissinnut toqqissisimanartumik isumannaatsumillu qaangiinissassinnut iluaqutaasumik.

